

Tomasz Skibiński OFM*

ROLA EUCHARYSTII W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA WIĘZI SPOŁECZNYCH

THE ROLE OF THE EUCHARIST IN THE PROCESS OF SHAPING SOCIAL BONDS

Abstract: In the Eucharist, the paschal mystery of Christ is realized, in which His sacramental presence is being made present under the appearances of bread and wine. It is the central event of the Church. Christ, our Passover and living bread, gives people God's life through the gift of the Holy Spirit and invites them to offer themselves, their work and all created things. First of all, the Eucharist should be celebrated in the parish, which as a privileged place for its celebration, also becomes a place of building the community of believers. In this dimension, the celebration of this sacrament gains community-building features – it creates social bonds, which primarily consist of moral bonds: trust, loyalty, solidarity and reciprocity. As such, they create a sense of interpersonal unity, because they transform a view of the society perceived as common “we” and not strange “they”.

Keywords: culture, art, value, transformation, philosophy, the Church.

Sprawując Eucharystię, Kościół buduje swoją jedność. Dzieje się tak, ponieważ uobecnia ona w sposób sakramentalny misterium śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. W wydarzeniu tym urzeczywistnia się dzieło odkupienia, poprzez które człowiekowi zostaje przywrócona utracona godność dziecka Bożego, przez co otrzymuje możliwość kształtowania relacji ludzkich opartych na miłości wzajemnej. Wspólnota celebrująca Eucharystię staje się zarazem miejscem wzrostu więzi społecznych wprowadzających człowieka w doświadczenie wspólnego „my”, dzięki czemu staje się on odpowiedzialny za samego siebie, by stać się odpowiedzialnym za drugiego.

* Tomasz Skibiński OFM – Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu; ORCID 0000-0002-5342-5753.

1. WSPÓLNOTOWY WYMIAR EUCHARYSTII

Według dokumentów soborowych sakrament Eucharystii jest „[...] źródłem i szczytem całego kultu Kościoła i całego życia chrześcijańskiego”¹. Kościół sprawujący Eucharystię to przede wszystkim zgromadzenie liturgiczne powstałe z konkretnych członków wspólnoty parafialnej². Można więc powiedzieć, że parafia jest najbardziej właściwym i uprzywilejowanym miejscem sprawowania Eucharystii³. To właśnie z Eucharystii bierze początek i do Eucharystii prowadzi cała działalność parafii⁴.

Podczas sprawowania tego sakramentu wspólnota parafialna bierze udział w ofierze Chrystusa, który w wieczniku powiedział, że Jego Ciało i Krew zostaną wydane za ludzi (Łk 22,19-20). Kulminacyjny akt ofiary Chrystusa był zwieńczeniem Jego ziemskiego przebywania, podczas którego dotykał ludzkich trosk i problemów⁵. Poprzez sprawowanie Eucharystii Chrystus udziela ludziom światła i sił do wypełniania zadań ich stanu i powołania oraz prowadzi ich do zbawienia⁶.

Eucharystia jest także ofiarą Kościoła, w trakcie której Chrystus odnawia ofiarę złożoną za ludzi swojemu Ojcu, umożliwia wiernym włączenie w nią siebie i składanie własnych darów⁷. Składanie siebie w ofierze oraz łączenie swoich darów z ofiarą Chrystusa staje się podczas Mszy św. źródłem ustawicznej przemiany, mającej doprowadzić człowieka do świętości⁸.

Sakrament ten jest także posiłkiem, który Jezus spożywał wraz ze swoimi apostołami. Posiłek ten ma charakter ofiarny, gdyż urzeczywistnienie ofiary dokonuje się poprzez przemienienie chleba i wina w Ciało i Krew Chrystusa. Jest także znakiem miłości Chrystusa ku człowiekowi i stanowi Jego spotkanie

¹ Sobór Watykański II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964) [dalej: KK] p. 11; Sobór Watykański II. *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium* (4.12.1963) [dalej: KL] p. 41.

² L. Maldonado. *Liturgia jako działanie wspólnotowe; celebrowanie Eucharystii po Soborze Watykańskim II*. W: *Eucharystia*. Red. S. Stancel. Poznań – Warszawa 1986 s. 201-217.

³ R. Zielasko. *Parafia jako zgromadzenie eucharystyczne*. „*Studia Theologica Varsaviensia*” 6:1968 s. 76-105.

⁴ R. Kamiński. *Przynależność do parafii katolickiej*. Lublin 1987 s. 93-95.

⁵ J. Ratzinger. *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*. W: Tenże. *Opera omnia*. T. 11. Lublin 2012 s. 243-254.

⁶ Sobór Watykański II. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes* (7.12.1965) [dalej: KDK] p. 10; A. Drzycimski. *Eucharystia źródłem i szczytem duszpasterskiej działalności Kościoła*. W: *Sakramenty w praktyce pastoralnej – szanse i zagrożenia*. Red. A. Drzycimski, M. Głaza, T. Skibiński. Wrocław 2013 s. 48-50.

⁷ A.M. Sicari. *Eucharystia – ofiara Chrystusa, Kościoła i ludzkości*. W: *Eucharystia* (Kolekcja *Communio* 1). Red. S. Stancel. Poznań – Warszawa 1986 s. 285-294; B. Nadolski. *Eucharystia a świat*. „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 31:1984 z. 6 s. 39-45.

⁸ KL 47; J. Miazek. „*To czyńcie na moją pamiątkę*”. *Eucharystia w dokumentach Kościoła*. Warszawa 1987 s. 9-12; A. Zuberbier. *Eucharystia – obecność Chrystusa w Kościele*. W: *Eucharystia*. Red. J. Krucina. Wrocław 1987 s. 55-68.

z człowiekiem⁹. Sakrament ten posiada także wymiar wspólnototwórczy, gdyż Kościół jako wspólnota buduje się przez Eucharystię¹⁰. Sprawowanie liturgii jako działanie zbiorowe zakłada istnienie wspólnoty, której członkowie współdziałają w celu oddania czci Bogu¹¹.

Sprawowanie Eucharystii można uznać za najważniejszą czynność liturgiczną. Szczególne miejsce w tej posłudze zajmuje Eucharystia niedzielna, mająca uroczysty charakter, gdyż sprawowana w dniu, w którym Chrystus zmartwychwstał, gromadzi wokół siebie i wokół jednego misterium wszystkich ludzi¹². Niedzielną Eucharystia jest także znakiem i świadectwem mówiącym o tym, że Kościół, który gromadzi się na liturgii, jest żywą społecznością wiernych¹³. Sprawowanie tego sakramentu wskazuje również na jedność Kościoła, gdyż celebrowanie Eucharystii gromadzi różne stany i powołania: rodziny, osoby samotne, konsekrowane oraz przedstawicieli grup i stowarzyszeń parafialnych¹⁴.

2. WIĘZI SPOŁECZNE

Więzi społeczne należą do stosunków społecznych. Są to relacje międzyludzkie dokonujące się w wielu różnorodnych tematycznie interakcjach, charakteryzujących się dużym nasyceniem emocjonalnym. Tego rodzaju więzi trudno zerwać. Zazwyczaj poświęcamy im wiele energii, gdyż mają charakter długotrwały. Dobrym przykładem więzi społecznej jest więź rodzicielska – matki i dziecka. Natomiast więzią emocjonalnie skoncentrowaną na wielu wymiarach życia oraz przynajmniej w zamyśle partnerów trwałą – „póki śmierć nas nie rozłączy” – jest związek małżeński. Czynnikiem kształtującymi więzi społeczne, odróżniającymi je od stosunków społecznych, są: zaangażowanie osobiste, emocjonalne i znaczna trwałość relacji¹⁵.

Więzi społeczne mogą otrzymać różną treść, w zależności od relacji, w które człowiek wchodzi w danej społeczności. Zaliczamy do nich m.in. relacje lokalne, sąsiedzkie czy kulturowe. Jednak najważniejszą z nich jest przede wszystkim relacja rodzinna. Omawiając zagadnienie więzi, należy wspomnieć o relacji wirtualnej, która pojawiła się w ostatnich latach, a związana jest z szybkim rozwojem

⁹ A. Drzycimski. *Eucharystia źródłem i szczytem* s. 49.

¹⁰ KK 11; R. Kamiński. *Przynależność do parafii katolickiej* s. 94.

¹¹ Tenże. *Parafia wspólnotą kultu*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 31:1984 z. 6 s. 108-110.

¹² Jan Paweł II. *List apostolski Dies Domini o świętowaniu niedzieli* (31.05.1998) p. 34; B. Migut. *Eucharystyczne duszpasterstwo*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 248-250.

¹³ W. Miziołek. *Duszpasterstwo eucharystyczne*. W: *Eucharystia* (1987) s. 217-238.

¹⁴ P. de Clerck. *La celebrazione Eucaristica. Senso e Domenica*. W: *Eucharistia. Enciclopedia dell'Eucaristia* 379-381.

¹⁵ P. Sztompka. *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków 2012 s. 115.

komunikacji elektronicznej. Cechuje się ona anonimowością oraz własnym wyobrażeniem osoby, z którą jesteśmy w kontakcie wirtualnym, często jednak tej osoby nie znając¹⁶.

Jedną z najważniejszych odmian więzi społecznych jest więź moralna, będąca szczególną relacją do innych zawartych w kategorii „my”. Perymetr kategorii „my” wyznaczają cztery powinności moralne. „My” to ci, których obdarzamy zaufaniem, wobec których jesteśmy lojalni, których sprawy solidarnie nas interesują oraz wobec których odczuwamy powinność wzajemności. Tak więc cztery podstawowe składniki więzi moralnej, które możemy wyróżnić, to: zaufanie, lojalność, solidarność oraz wzajemność. Zaufanie jest oczekiwaniem godnego postępowania innych względem nas; lojalność to powinność nienaruszenia zaufania, jakim jesteśmy obdarzeni przez innych oraz wywiązywanie się z podjętych zobowiązań; solidarność, czyli troska o interesy innych oraz gotowość podjęcia działań na ich rzecz, nawet gdy narusza to własne interesy; natomiast wzajemność jest powinnością zrewanżowania się innym za to, co od nich otrzymaliśmy.

Więź moralna buduje głębokie relacje międzyludzkie poprzez poczucie wspólnego „my”. Niekiedy bywa tak, że jedna z powinności budujących powyższą kategorię jest zaburzona, wówczas więź moralna ulega osłabieniu. Gdy w relacjach ludzkich brakuje zaufania, pojawia się kultura cynizmu, czyli podejrzliwość, nieufność czy przypisywanie innym najniższych motywów działania. Brak lojalności tworzy kulturę manipulacji, czyli przyzwolenie społeczne na wykorzystanie innych, posługiwanie się oszczerstwem i kłamstwem. Antytezą solidarności jest kultura obojętności, czyli skrajna społeczna interesowność, nieczułość względem szkód czy cierpień innych. W końcu odejście od wzajemności powoduje kulturę egoizmu, cechującą się zachłannością, wykorzystaniem innych oraz dążeniem do osiągnięcia jednostronnych korzyści¹⁷.

3. ROLA EUCHARYSTII W PROCESIE KSZTAŁTOWANIA WIĘZI SPOŁECZNYCH

Kształtowanie więzi społecznych, a w szczególności sposobu więzi moralnych w wymiarze życia religijnego zakorzenione jest przede wszystkim w zbawczej męce Jezusa Chrystusa i Jego chwalebnym zmartwychwstaniu. Grzech prarodziców wprowadził człowieka w doświadczenie zła niszczącego relacje miłości, w których człowiek funkcjonował w raju. Natychmiast po upadku pierwszych ludzi Bóg otworzył przed człowiekiem perspektywę odkupienia, która urealniła się w wydarzeniu paschalnym Chrystusa. Zbawiciel, stając się solidarny z losem rodziny ludzkiej, przyjął ludzkie ciało i na mocy ofiary krzyżowej dokonał dzieła

¹⁶ R.K. Merton. *Social Theory and Social Structure*, New York 1968.

¹⁷ P. Sztompka. *Socjologia* s.124-137.

jej naprawy i uzdrowienia, przez co człowiek osiągnął m.in. na nowo możliwość kształtowania głębokich więzi moralnych oraz budowania doświadczenia wspólnego „my” – z Bogiem i drugim człowiekiem¹⁸.

Dzieło zbawienia Ludu Bożego dokonane przez ofiarę śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa staje się ciągle aktualne w liturgii Eucharystii, w której wierni spotykają się z Chrystusem obecnym pod osłoną świętych znaków¹⁹. Konstytucja *Lumen gentium* naucza, że sakrament jest dziełem całego ludu Bożego, zgromadzonego na liturgii wraz z ważnie wyświęconym szafarzem, tworząc w ten sposób Kościół – wspólnotę, który sam bywa nazywany powszechnym sakramentem zbawienia²⁰.

Lud Boży – wspólnota jednoczącą się przy stole słowa Bożego i przy stole eucharystycznym, ożywiona uczestnictwem w liturgii, buduje na nowo swoją jedność poprzez pogłębienie więzi moralnych z Bogiem i drugim człowiekiem. Należałoby zapytać, w jaki sposób sakrament Eucharystii odnawia i buduje więź moralną „my” z Bogiem oraz z drugim człowiekiem.

Eucharystia rozumiana jako uobecnienia zbawczej ofiary Chrystusa pozwala Kościołowi odnawiać i rodzić wszystko nowym: tworzy nową komunię z Bogiem i ludźmi. Stąd gdziekolwiek sprawowana jest Msza św., wprowadza ona wiernych w nowe doświadczenie zaufania, będącego podstawowym faktorem pogłębionych relacji międzyludzkich. Szczególnym wyrazem zaufania jest doświadczenie komunii braterskiej, mającej swój początek w tym, że Chrystus oddał życie za każdego człowieka. Brak zaufania, a co za tym idzie komunii, świadczy o braku tożsamości z Chrystusem składającym ofiarę z samego siebie. Wskazuje także na to, że nasz udział w Eucharystii rozmija się z jej istotą, nie wpływając na nasze decyzje, postawy i działania.

Duch wspólnoty towarzyszący przeżywaniu Eucharystii jako ofiary Chrystusa, dając wierzącym poczucie zaufania, odnawia w nich także postawę lojalności względem Boga i drugiego człowieka. Skoro Chrystus jest tym, który bezgranicznie zaufa człowiekowi i z miłości do niego przyjął doświadczenie męki i śmierci krzyżowej, tak też wierni biorący udział w sprawowaniu Najświętszej Ofiary otrzymują podczas jej celebracji łaskę szacunku względem drugiego człowieka. Dzięki temu, będąc lojalnym względem Boga, stają się lojalnymi względem samych siebie. Lojalność we wzajemnych relacjach uwypukla konieczność kierowania się w życiu podstawowymi zasadami moralnymi, mającymi na uwadze obronę oraz

¹⁸ J. Castellano. *Eucharystia*. W: *Dizionario enciclopedico di spir.* Roma 1975 s. 601-753.

¹⁹ H. Denis. *Les Sacraments ont-ils avenir?* Paris 1971 s. 70-75.

²⁰ KK 11; B. Testa. *Sakramenty Kościoła*. Poznań 1998 s. 40-42; W. Śmigiel. *Wstęp*. W: *Sakramenty w praktyce pastoralnej* s. 11-12.

promowanie godności każdego człowieka, którego wierzący spotkają na drogach swojego życia²¹.

Eucharystia rodząc Kościół, sprawia, że jest on w swojej sakramentalności najbardziej czytelnym znakiem jedności, a co za tym idzie solidarności całego rodzaju ludzkiego²². Prawdziwe doświadczenie solidarności wypływa ze zjednoczenia serc i umysłów, jedności ugruntowanej przez moc Ducha Świętego. Moc, jaką Kościół tchnie w społeczność ludzką, prowadzi do wiary przeżywanej w miłości, nie zaś do panowania nad rzeczywistością przy pomocy środków typowo ludzkich²³. Przywołanie prawdy o Duchu Świętym przypomina nam, że tajemnicy Eucharystii nie można oderwać od tajemnicy pneumatologicznej. Kościół sprawuje Eucharystię w Duchu Świętym, to właśnie Duch jest pierwszym darem dla wierzących i do Niego zwraca się Kościół, kiedy urzeczywistnia ofiarę Chrystusa. Tajemnica Eucharystii w życiu Kościoła ożywionego przez Ducha Świętego jest zarazem tajemnicą uzdrowienia zranionej solidarności ludzi z Bogiem, ludzi między sobą i z całym stworzeniem oraz tajemnicą rodzenia nowej solidarności z Bogiem Ojcem i ludzi między sobą. Tak rozumiana solidarność tworzy więzi społeczne, w których Lud Boży staje się znakiem i sakramentem jedności całego rodzaju ludzkiego²⁴.

Udział w Eucharystii kształtuje w wierzących postawę relacyjną, którą możemy nazwać darem z samego siebie, gdyż Chrystus stał się darem, ofiarując za każdego z nas swoje życie. Trafnie ujął to św. Paweł w Drugim Liście do Koryntian: „za wszystkich umarł Chrystus po to, aby ci, co żyją, już nie żyli dla siebie, lecz dla tego, który za nich umarł i zmartwychwstał” (2 Kor 5,15). Takie rozumienie ofiary Chrystusa jako daru z samego siebie rodzi w wierzących postawę wzajemności, będącą faktorem budującym więzi międzyludzkie. Duch wzajemności prowadzi do wspierania siebie w duchu wzajemnej miłości: „jedni drugiego brzemiona noście i tak wypełnijcie prawo Chrystusowe” (Ga 6,2). Uczestnicząc w Eucharystii oraz rozmyślając nad jej istotą, wierzący mogą zauważyć, że życie eucharystyczne prowadzi do postawy, w której ofiarowanie się Bogu ma uformować ducha ofiary i poświęcenia. Sprawność ta winna stać się dla wierzących źródłem mocy i szkołą życia w naśladowaniu Chrystusa oraz służby względem braci. Składanie eucharystycznej ofiary wespół z Chrystusem oznacza więc akceptację postawy wzajemności, która wyraża się oddaniem na służbę braciom oraz ofiarowaniem im własnej solidarności i wzajemnej pomocy²⁵.

²¹ J. Ratzinger. *Identifikation mit der Kirche*. W: K. Lehmann. *Mit der Kirche Leben*. Friburg – Basel – Wien 1997 s. 11-40.

²² KK 1.

²³ KDK 42.

²⁴ KK 1.

²⁵ C. Caffara. *Viventi in Cristo*. Milano 1981 s. 22-23.

BIBLIOGRAFIA

- Caffara C.: *Viventi in Cristo*. Milano 1981.
- Castellano J.: *Eucharystia*. W: *Dizionario enciclopedia di spir.* Roma 1975 s. 601-753.
- Denis H.: *Les Sacraments ont-ils avenir?* Paris 1971.
- Drzycimski A.: *Eucharystia źródłem i szczytem duszpasterskiej działalności Kościoła*. W: *Sakramenty w praktyce pastoralnej – szanse i zagrożenia*. Red. A. Drzycimski, M. Glaza, T. Skibiński. Wrocław 2013.
- Jan Paweł II: *List apostolski Dies Domini o świętowaniu niedzieli* (31.05.1998).
- Kamiński R.: *Parafia wspólnotą kultu*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 31:1984 z. 6.
- Kamiński R.: *Przynależność do parafii katolickiej*. Lublin 1987.
- Maldonado L.: *Liturgia jako działanie wspólnotowe; celebracja Eucharystii po Soborze Watykańskim II*. W: *Eucharystia*. Red. S. Stancel. Poznań – Warszawa 1986 s. 201-217.
- Merton R.K.: *Social Theory and Social Structure*. New York 1968.
- Miazek J.: „To czyńcie na moją pamiątkę”. *Eucharystia w dokumentach Kościoła*. Warszawa 1987.
- Migut B.: *Eucharystyczne duszpasterstwo*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 248-250.
- Miziołek W.: *Duszpasterstwo eucharystyczne*. W: *Eucharystia*. Red. J. Krucina. Wrocław 1987 s. 217-238.
- Nadolski B.: *Eucharystia a świat*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 31:1984 z. 6 s. 39-45.
- Ratzinger J.: *Identifikation mit der Kirche*. W: K. Lehmann. *Mit der Kirche Leben*. Friburg – Basel – Wien 1997 s. 11-40.
- Ratzinger J.: *Teologia liturgii. Sakramentalne podstawy życia chrześcijańskiego*. W: Tenże. *Opera omnia*. T. 11. Lublin 2012 s. 243-254.
- Sicari A.M.: *Eucharystia – ofiara Chrystusa, Kościoła i ludzkości*. W: *Eucharystia (Kolekcja Communio 1)*. Red. S. Stancel. Poznań – Warszawa 1986 s. 285-294.
- Sobór Watykański II. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium* (21.11.1964).
- Sobór Watykański II. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes* (7.12.1965).
- Sobór Watykański II. *Konstytucja o liturgii świętej Sacrosanctum Concilium* (4.12.1963).
- Sztompka P.: *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków 2012.
- Testa B.: *Sakramenty Kościoła*. Poznań 1998.
- Zielasko R.: *Parafia jako zgromadzenie eucharystyczne*. „Studia Theologica Varsaviensia” 6:1968 s. 76-105.
- Zuberbier A.: *Eucharystia – obecność Chrystusa w Kościele*. W: *Eucharystia*. Red. J. Krucina. Wrocław 1987 s. 55-68.

Streszczenie: W Eucharystii realizuje się misterium paschalne Chrystusa, w którym uobecnia się Jego sakramentalna obecność pod postaciami chleba i wina. Jest to centralne wydarzenie Kościoła. Chrystus, nasza Pascha i chleb żywy, przez dar Ducha Świętego daje ludziom życie Boże oraz zaprasza do ofiarowania siebie samych, swojej pracy i wszystkich rzeczy stworzonych. Eucharystia winna być celebrowana przede wszystkim w parafii, która jako uprzywilejowane miejsce jej sprawowania staje się także miejscem budowania wspólnoty wierzących. W tym wymiarze celebracja

tego sakramentu nabiera cech wspólnototwórczych – tworzy więzi społeczne, na które składają się przede wszystkim więzi moralne: zaufanie, lojalność, solidarność i wzajemność. Jako takie tworzą one poczucie jedności międzyludzkiej, gdyż przetwarzają ogląd społeczeństwa postrzeganego jako wspólne „my”, a nie obce „oni”.

Słowa kluczowe: kultura, sztuka, wartość, transformacja, filozofia, Kościół.